

JOSIP LUETIĆ

Ratna mornarica Dubrovačke Republike na obrani svoje obale u 17. stoljeću

Gusarstvo je bilo legitimni i sastavni dio regularnog ratovanja na moru. Na Jadranu su gusarili i »muslimanski« i »kršćanski« gusari.

Gusarstvo se moglo razviti u porobljivačko-eksploatatorskom društvenom uređenju kao dio akcije porobljavanja čovjeka od čovjeka. Gusarstvo se vodilo zbog prisvajanja dobara i zbog dobijanja radne snage. Zarobljen čovjek služio je kao energija za pokretanje oruđa za proizvodnju dobara. Pored ostalog, trebale su ljudske ruke koje će pokretati (veslati) trgovačke i ratne lađe — i na Zapadu i na Istoku.

Gusarstvo je izobličavalo svijest ljudi, poticalo na okrutnost, pa su gusari često počinjali zvjerska nedjela.

Dubrovnici i dubrovački kraj bio je u 17. stoljeću podvrgnut pljački i zvjerstvima gusara s Istoka kao i onih sa Zapada.

U 17. stoljeću se najviše razbukvalo gusarstvo za vrijeme Kandijskog rata (1645 — 1669), kada se zbililo i nekoliko većih okršaja na moru uz istočnu obalu Jadrana. Da bi se neprekidno slabila otporna snaga protivnika, upadi naoružanih brodova osmanskih gusara u Jadran bili su dobro organizirani, s posebno opremljenim i odlično naoružanim brzim manjim brodovima na vesla. Baza gusarskog turskog brodovlja je bio Ulcinj i Levkas, ali su u Jadran upadali i njime harali i drugi osmanski gusari, kao na primjer oni iz Tunisa.

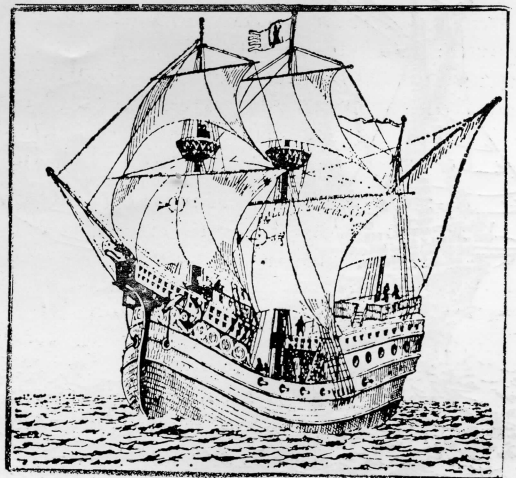
Zbog upada različitih gusarskih brodova na dubrovački teritorij 1645, 1646, 1647, 1648, 1649, 1650, 1652, 1654, 1655, 1656, 1658, 1659. i 1660. godine, vlada Dubrovačke Republike solidno oprema i posebno naoružava svoju ratnu-državnu flotilu, te je prema potrebi upućuje na ugrožena mjesta i područja, a posebno: oko Lastova, Mljeta, Stona, Oboda, Cavtata, Vratnika (Šipana-Olive), Brsečina, Župe Dubrovačke, Rijeke Dubrovačke itd. Osim toga, a sigurno zbog velike opasnosti i ozbiljnosti tih događaja, vlada dubrovačke države, želeći spriječiti učestalost gusarskih upada i što efikasnije i bolje obraniti svoj teritorij i svoje trgovačko brodovlje, poduzima i druge mjere i akcije; gradi nove ratne brodove, te usavršava organizaciju svoje ratne-državne flotile; godine 1645. imenuje za zapovjednika te flotile iskustnog Stjepana Gundulića; 1654. imenuje drugog zapovjednika Bara Bobanovića, a to čini i 1655. godine imenujući na tu dužnost Marka Bondu. Godine 1660. komandant flotile je kapetan Marin Mažibradić.

Gusarskim ratnim brodovima (uglavnom galijicama, fustama i brigantinima) suprotstavljali su se ratni brodovi dubrovačke države (pretežno brigantini, galijice, filjuge i ormanice).

Filjuga, brod trgovačkih mediteranskih mornarica, bila je u sastavu dubrovačke trgovačke mornarice. Filjuge, posebno one »ratno opremljene«, bile su u 17. stoljeću stalno u sastavu ratne državne flote Dubrovačke Republike. Kao ratni brod, filjuga je manji flotni plovni objekt, koji se pokretao veslima i jedrima. Inače, filjuga je po svojoj konstrukciji i po svom postanku spadala u red galija s jednim ili s dva jarbola. U oba slučaja jarboli su bili nešto nagrnuti prema naprijed (pramcu), a na njima su se razapinjala velika trouglasta jedra. Filjuge su bile dvadesetak metara dužine, četiri metra širine, do dva metra visine i s oko četrdesetak tona nosivosti. Neke su filjuge bile sasvim pokrivene palubom, ali ih je bilo (onih malenih) i s djelomično pokrivenom palubom.

Zbog svoje vitke linije filjuga je bila vrlo brz brod, jer je imala značajke galijice. Kao tip dubrovačkog ratnog broda filjuga se pokretala sa 6 do 20 vesala, ali su joj kao pomoćno sredstvo za pogon služila i jedra.

O ormanici, drugom tipu državnog ratnog broda iz sastava državne ratne flotile Dubrovačke Republike 17. stoljeća, dosad se malo zna. Ormanica, vrsta naoružanog broda tipičnog za našu obalu, upotrebljavala se uzduž naše istočnjačke obale od Risna pa sve do Istre od 15. do 18. stoljeća. Naročito se uspješno i

vrlo djelotvorno upotrebljavala i iskorištavala u doba čestih gusarskih prepada na našu obalu. Naši su je primorci i pomorci upotrebljavali kao svoj gusarski brod u obrani svog mora i svojih obala.

Ormanica je bila u sastavu ratne državne mornarice Dubrovačke Republike u 17. stoljeću kao izrazito izviđački i patrolni brod. Za neko vrijeme, u prvoj polovici 17. stoljeća, dubrovačka ormanica je stajala na čelu dijele dubrovačke državne ratne flotile, koja je pod zapovjedništvom kapetana Cvita Soklinovića vrlo uspješno obavljala pomorsko-oružane operacije protiv učestalih gusarskih prepada u teritorijalnim vodama dubrovačke države.

Ormanica je imala samo jedan jarbol na kojemu se, prema potrebi razapinjalo takozvano o glavno jedro. Po svemu se čini da sve ormanice nisu imale čvrstu palubu preko cijelog trupa broda u klasičnom smislu, već su bile djelomično pokrivenne stalnom čvrstom palubom. Klupe za veslače na ormanici bile su postavljene na način kako se to i danas radi na našim malim »drvenim« brodogradilištima pri izradi manjih drvenih lađa, leuta ili običnih čamaca i pasara.

Manja ormanica u dubrovačkoj državnoj flotili imala je obično po dvanaest veslača, a bila je naoružana lakim oružjem i obično jednim prodskim topom — pedrijerom (s dva do četiri »maškula«) — što se postavljao na pramac broda. I veslači i borci, koji su bili ukrani na ormanici, za pojedine akcije bili su naoružani puškama i sabljama.

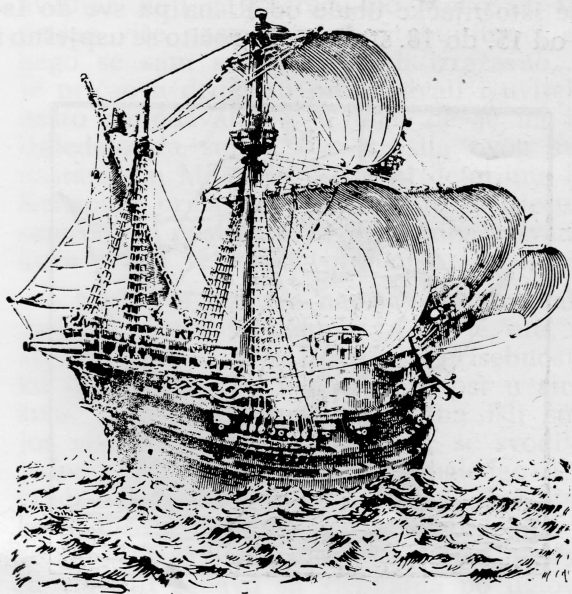
Osim tih naprijed nabrojenih poduzetih mjera, vlada naređuje dubrovačkim trgovačkim jedrenjacima da se dodatno naoružaju za obranu od gusarskih i hajdučkih napada. Tim zaključkom dubrovačke vlade poimenice i posebno se propisuje naoružanje i oprema brodova, što je obvezivalo kapetane, njihove

zapovjednike i brodovlasnike. U toj se odredbi kaže da jedrenjak kapetana Jaka Bonfola treba imati (nositi) četiri topa — pedrijere, deset pušaka, a od »hladnog« oružja deset kopalja (»spontona«) i jedanaest sablji, te mora brojiti najmanje jedanaest članova brodske posade; što se tiče municije, mora imati komplet od dvadeset (pripremljenih) topovskih hitaca i po deset (već pripremljenih) kompletnih hitaca za svaku pušku. Isto tako i na isti način treba da su oružjem i municijom opskrbljeni brodovi kapetana Jaka Habe, pa kapetana Stjepana Dubca, kapetana Marka i kapetana Luke Orebića, te jedrenjak kapetana Cvita Nikolina; brod kapetana Ruskovića s dvije pedrijere, osam pušaka itd., kao i jedrenjak kapetana Ogrizovića. Trapajevićev trgovački jedrenjak trebao se naoružati kao i Fiskovićev brod s po pet pedrijera, četrnaest pušaka itd.; dok se trgovački jedrenjak kapetana Nikole Flori treba opskrbiti naoružanjem kao brodovi kapetana Luke Ljubakovića, kapetana N. Frankovića, kapetana Vicka Šilojevića, kapetana Hanze i kapetana Milića, to jest svaki s po šest pedrijera, petnaest pušaka, petnaest kopalja (»spontona«) i po petnaest sablji, te da svaki taj trgovački jedrenjak treba imati najmanje po šesnaest članova brodske posade. Šaletovićev mali trgovački jedrenjak trebao se naoružati na isti način kao i brodtartana kapetana Marića.

Uz sve te mjere, poduzete na moru godine 1646. Senat Dubrovačke Republike, zbog općih ratnih prilika, posebno organizira svoju kopnenu vojsku od »petnaest kompanija vojnika« na cijelom teritoriju dubrovačke države, a u sastavu svake te »kompanije« bilo je po dvije stotine vojnika s kapetanom i »narednikom« na čelu.

Godine 1662., kada su Dubrovčani dočuli da se turska vojska priprema za pokret i da se okuplja uz pogranična područja Hercegovine, vlada dubrovačke države daje uputstva svome senatoru Zamagni da idu u Konavle i određuje da se u to područje Dubrovačke Republike pošalje tristotine pušaka, tisuću arkebuza, 84 helebarda, 1500 zrna kugli za arkebuze, 425 libara puščanog praha itd. Slično tome, oružje se šalje i u Župu Dubrovačku i Primorje (Dubrovačko). U isto se vrijeme usavršavaju, dograđuju, popravljaju i osuvremenjuju utvrde, kule i cijeli fortifikacioni sklop luke i grada Dubrovnika.

I pored svih tih mjera i akcija, izvršenih priprema, boljeg i suvremenijeg naoružavanja dubrovačkih trgovačkih jedrenjaka, stalno pripremljene i dobro organizirane državne ratne flotile itd., a sve u cilju što bolje sigurnosti i obrane od gusarskih napada, ipak su različiti gusari (bili to oni »turski« ili gusari »zapadni« i ostali) upadali na teritorij dubrovačke države, nanoseći mnoge štete, pa i paleći dubrovačke lađe (manje veličine). Odvodili su

u zarobljeništvo dubrovačke državljanke i to u Albaniju, u Levkas i u zemlje sjeverne Afrike.

Turski i mletački zavojevači i nasilnici (u njihovim namjerama osvajanja naših zemalja) obračunavali su se (uz sudjelovanje naših ljudi i na jednoj i na drugoj strani) na veliku štetu i uz goleme krvave i ogromne materijalne žrtve našega naroda. Dubrovčani su se nalazili u procjepu tih nemilih ratničko pljačkaških događaja. Dubrovačka se Republika znala suprotstaviti nasiljima na moru i na kopnu, kako se to iz ovog našega izlaganja vidi.

Unatoč svim tim teškim okolnostima Dubrovčanima je uspjelo iskoristiti baš takve komplicirano ratno-političke i društveno-ekonomske odnose i previranja na Balkanu i na Jadranu u svoju korist, pa su tada opet i novo postali najznačajniji posrednici balkanske trgovine, a dubrovačka luka je opet postala najvažniji pomorsko-trgovački emporij na istočnoj obali Jadranskog mora.

Nikad prije i nikad poslije toga razdoblja ni gusara ni hajduka, ali niti tako (u jednom dosta dužem vremenskom razdoblju) solidno organizirane i dosta djelotvorno angažirane ratne državne mornarice, niti takve uopće »vojne« organizacije s mnogo poduzetih i ostvarenih mjera i akcija u obrani od gusara i hajduka, nije bilo u Dubrovačkoj Republici.

Zacijelo, sve to što su Dubrovčani zbog općih ratnih prilika i radi obrane od gusara i piraterije poduzimali i ostvarivali, ulijevalo je pouzdanje i sigurnost svim trgovcima, brodarima i pomorskim prijevoznicima koji su raznovrsnu trgovačku robu Istoka i Zapada u oba pravca vrlo uspješno izmjenjivali na najfrekventnijoj pomorskoj ruti (Dubrovnik — Ancona — Dubrovnik) na Jadranu u 17. stoljeću. A to je bio glavni i konačni cilj po-

litike tadašnje dubrovačke vlade, da, osiguravajući i čuvajući svoj državni integritet, najprije obrani i zaštiti svoj teritorij, svoj pomorski pojas i taj, u tom razdoblju vrlo značajan, pomorsko-trgovački put, »žilu kucavicu« u razmjeni trgovačkih (i drugih) dobara između Istoka i Zapada.

LITERATURA:

V. Brajković i V. Maštrović, *Gusarstvo na Jadranskom moru*. Pomorska enciklopedija, drugo izdanje, sv. 2, Zagreb 1975.

A. Strgačić, *Upadi osmanskih gusara u predjele zadarskih otoka*. *Zadarska revija*, god. II, 1953. br. 4, str. 195-204 i god. III, Zadar 1954. br. 1 str. 44-53.

A. Strgačić, *Božavljeni zarobili ulcinjsku galeotu*. *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 6-7, Zadar 1960. str. 179-188.

S. Anselmi, *I corsari nelle acque oriental dello Stxato Pontificio (1450-1815)*. *Estrate dal Bollettino del Rotary Club de Pesaro*, Pesaro 1967. *Isti*, *Economia e vita sociale in una regione italiana fra Sette e Ottocento*, Urbino 1971. str. 197-230 (*I corsari nelle acque marchigiane*).

G. Stanojević, *Jugoslavenske zemlje u mletačko-turskim ratovima XVI-XVII vijeka*. *Istorijski institut u Beogradu*, Beograd 1970.

J. Luetić, *Brodovlje Dubrovačke Republike 17. stoljeća*. *Grada za pomorsku povijest Dubrovnika Pomorskog muzeja JAZU u Dubrovniku*, 3, Dubrovnik 1964. str. 59, 105, 107, 111, 113, 135, 137, 149 i 151. *Vojnopomorski ogled Vojnopomorskog muzeja, Split*, sv. 1, 1966. *Isti*, *Galijica Dubrovačke Republike, Mornarički glasnik JRM, Split* 1959. br. 1. *Isti*, *Filjuga — najznačajniji operativni brod dubrovačke države*. *Analizirajući Historijskog odjela Centra za znanstveno JAZU u Dubrovniku*, XIII-XIV, Dubrovnik 1976.

L. Beretić, *Utvrđenja grada Dubrovnika*, JAZU, Zagreb 1955.

R. Samardžić, *Borba Dubrovnika za opstanak poslije velikog zemljotresa 1667. godine*, arhivska građa (1667-1670), SANU, Beograd 1960. (na više mjesta).

B. Desnica, *Istorija kotorskih uskoka (I-II)*, Beograd 1950-1951.

